

СЕКЦІЯ 5

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 005.332.4:338.242.2:339.13(477)

Сейсебаєва Н.Г.
кандидат економічних наук, доцент кафедри
Запорізького національного університету

Баран О.М.
студентка
Запорізького національного університету

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу конкурентоспроможності України. Запропоноване власне визначення конкурентоспроможності країни. Перелічено інструменти аналізу конкурентоспроможності країн. Розглянуто місце України в міжнародному рейтингу The Global Competitiveness Index за 2016 рік. Проаналізовано конкурентні переваги та недоліки країни. Визначено фактори впливу на конкурентоспроможність країни. Запропоновано механізм підвищення конкурентних переваг України, який спрямований на здійснення внутрішніх реформ у країні та трансформацію векторів зовнішньоекономічної політики.

Ключові слова: конкурентоспроможність, економічний розвиток, міжнародний ринок, міжнародний бізнес, глобалізаційні процеси, рейтинг конкурентоспроможності.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена анализу конкурентоспособности Украины. Предложено собственное определение конкурентоспособности страны. Перечислены инструменты анализа конкурентоспособности стран. Рассмотрено место Украины в международном рейтинге The Global Competitiveness Index за 2016 год. Проанализированы конкурентные преимущества и недостатки страны. Определены факторы влияния на конкурентоспособность страны. Предложен механизм повышения конкурентных преимуществ Украины, который направлен на осуществление внутренних реформ в стране и трансформацию векторов внешнеэкономической политики.

Ключевые слова: конкурентоспособность, экономическое развитие, международный рынок, международный бизнес, глобализационные процессы, рейтинг конкурентоспособности.

ANNOTATION

The article is devoted to the analysis of competitiveness of Ukraine. Proposed self-determination of the country's competitiveness. The country competitiveness analysis tools are listed. The place of Ukraine in the international rating of The Global Competitiveness Index for 2016 is considered. The competitive advantages and disadvantages of the country are analyzed. The factors influencing the competitiveness of the country are determined. The mechanism of increasing the competitive advantages of Ukraine, which is aimed at implementing internal reforms in the country and transforming the vectors of foreign economic policy, is proposed.

Key words: competitiveness, economic development, international market, international business, globalization processes, competitiveness rating.

Постановка проблеми. Повільні темпи відновлення світової економіки, глобалізаційні процеси, посилення взаємозалежності держав, економік підвищує актуальність проблематики конкурентоспроможності країни. Посилення конкурентного тиску з боку економік, що розвиваються, не дають змогу Україні швидко підви-

щувати свої позиції на традиційних експортних ринках. Конкурентоспроможною є сильна держава, в якій сформована та активно розвивається ринкова галузева структура, присутня висока ділова активність підприємництва, наявні кваліфіковані фахівці, які роблять значні внески в НТП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародна конкурентоспроможність країн є однією з найактуальніших тем не лише зарубіжних економічних досліджень, але й вітчизняних. Виділимо таких вчених, як О.М. Паламарчук, В.В. Дергачова, О.О. Шевченко, Й. Шумпетер, Дж. Сакс, М. Портер.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте відсутній аналіз проблем та перспектив розвитку конкурентоспроможності України, а також слід розробити реальні практичні заходи для країни щодо покращення її положення в міжнародному рейтингу конкурентоспроможності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз конкурентоспроможності України за міжнародними рейтингами та визначення проблем та переваг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення конкурентоспроможності країни є пріоритетним напрямом для всіх держав світу, адже це вказує на міцність національної відтворювальної бази, а також характеризує статус країни на міжнародних ринках та визначає її національну безпеку.

М. Портер визначає конкурентоздатність країни як ефективність використання її ресурсів, втілення в розмірах національного доходу на душу населення.

Існує зв'язок між соціально-економічним розвитком суспільства та конкурентоспроможністю продукції. Тому держава має брати це до уваги під час розроблення стратегії розвитку країни, підтримувати вітчизняних виробників, сприяти їх розвитку та процвітанню. Головна турбота національних урядів полягає у сприянні підвищенню конкурентоспроможності національного бізнесу, що забезпечує найбільш стійкі позиції і самій країні.

На макрорівні економічні проблеми конкуренції змикаються з політичними, оскільки уряд країни несе відповідальність перед своїм народом за його благополуччя і безпеку не тільки на поточний період часу, але й у довгостроковій перспективі.

Конкурентоспроможність країни – це комплексна реалізація конкурентних переваг за максимально ефективного використання наявних ресурсів для нарощення обсягу виробництва та збуту товарів і послуг на світовому ринку.

Існує безліч інструментів, за допомогою яких можна здійснити оцінку конкурентоспроможності країн, а саме:

- індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index);
- індекс глобалізації (KOF Index of Globalization);
- індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index);
- індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom);
- індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI);
- індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI);
- індекс свободи преси (Press Freedom Index, PFI).

Ми зупинимо свою увагу на незалежній міжнародній організації, яка розробила і впровадила методику вимірювання конкурентоспроможності країн за допомогою оцінки експертів, а саме Всесвітній економічний форум (World Economic Forum – WEF). Ця методика розраховується з 1995 року, а результати оцінки щорічно публікуються в доповідях WEF по конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Report). За цією методикою проводиться обчислення зведених індексів конкурентоспроможності для країн, які вимірюються на основі макро- і мікроекономічних показників, які найбільш точно характеризують економічне становище країни в динаміці, а також в середньостроковій і довгостроковій перспективі. Дані WEF є фактично інструментом бенчмаркінгу, які можуть застосовуватися політиками, економістами, великими підприємствами для аналізу стану економіки країн або для їх порівняння. У 2016 році до цього рейтингу увійшли 138 країн.

Індекс формується з понад 100 змінних і 12 показників:

- якість інститутів;
- інфраструктура;
- макроекономічна стабільність;
- здоров'я громадян та доступ до початкової освіти;
- вища освіта та професійна підготовка;
- ефективність ринку товарів і послуг;
- ефективність ринку праці;
- розвиненість фінансового ринку;
- рівень технологічного розвитку;
- розмір внутрішнього ринку;
- конкурентоспроможність компаній;
- інноваційний потенціал.

Індекс характеризує конкурентоспроможність країн світу, які перебувають на різних стадіях розвитку і конкурують за різними групами факторів. Дві третини показників індексу складаються з результатів масового опитування керівників бізнесу (щоб охопити широке коло факторів, що впливають на бізнес-клімат в досліджуваних країнах), а третину складають статистичні показники.

Читаючи індекс, можна визначити специфічні фактори, які стримують конкурентоспроможність, а також ті, на яких необхідно сфокусувати економічну політику, щоби повною мірою скористатися конкурентними перевагами країни.

ВЕФ постійно модернізує методологію розрахунку індексу. У 2016 році ВЕФ поділився оновленою методологією, за якою аналізуватимуть конкурентоспроможність країн. Модернізований індекс враховує вплив технологій на бізнес-ландшафт, велика увага приділяється адаптивності ринків та інститутів країн до нових викликів.

З'явилася окрема складова, яка оцінюватиме поточні та майбутні навички робочої сили. Здатність до інновацій в оновленому індексі розглядається як екосистема, що не просто виробляє наукові знання, але й дає можливість всім галузям та суспільству загалом бути більш гнучкими і відкритими для ідей та бізнес-моделей.

ІТ-інфраструктура та цифрова грамотність перестала бути конкурентною перевагою, а стає вимогою сучасного світу.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі учасникам заходу презентували звіт про глобальну конкурентоспроможність Global Competitiveness Index 2016–2017. Україна втратила в ньому шість позицій, перемістившись з 79 на 85 місце.

Лідерами стали Швейцарія, Сінгапур, США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Великобританія, Японія, Гонконг і Фінляндія, що посіли в рейтингу 1–10 місця відповідно. У підвалі рейтингу розташувалися Конго, Венесуела, Ліберія, Сьєрра-Леоне, Мозамбік, Малаві, Бурунді, Чад, Мавританія, Ємен.

Згідно з дослідженням Україна посіла в глобальному рейтингу 85 позицію зі 138 країн, тобто спустилася на шість позицій вниз порівняно з минулим роком. Сходиною вище виявилася Намібія (84 місце), нижче – Греція (86 позиція). Найближчі географічні сусіди України посіли в рейтингу такі місця: Росія – 43, Молдова – 100, Румунія – 62, Польща – 36. Білорусі в рейтингу немає.

Розглянемо показники, за якими Україна отримала найкращі значення порівняно з іншими країнами групи (рис. 1).

Серед кращих слід назвати кількість студентів вузів, якість залізничної інфраструктури, баланс держбюджету, якість математичної освіти, доступ до Інтернету в школах, кількість процедур для відкриття бізнесу, збереження юридичних прав, частку експорту, кількість наукових діячів та інженерів.

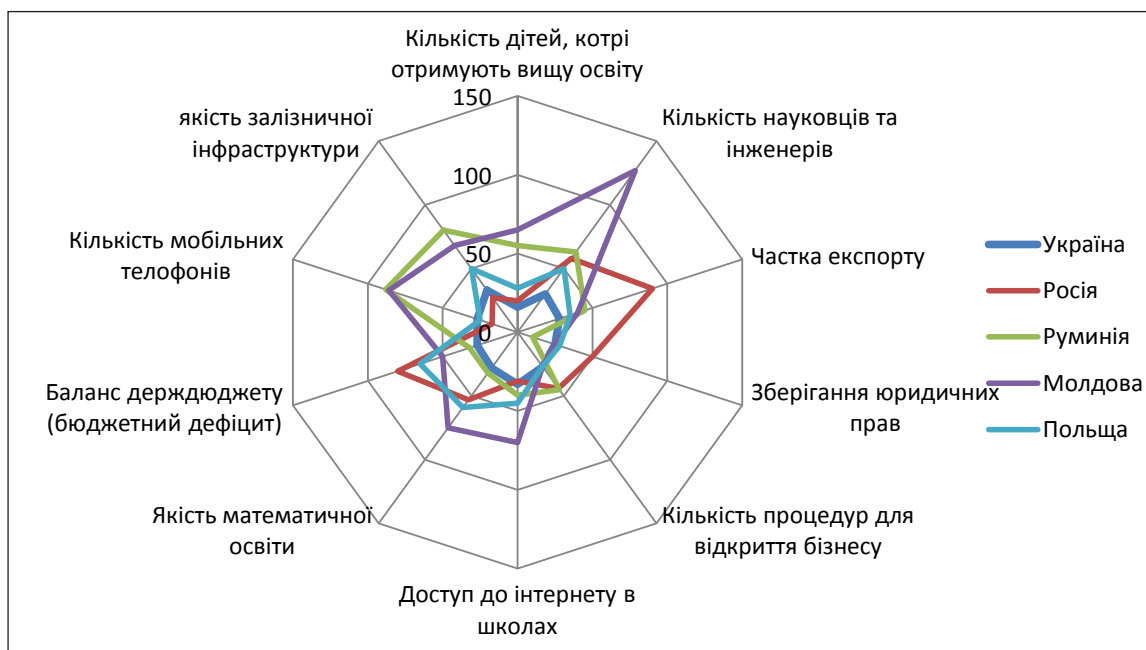

Рис. 1. Найкращі позиції України в рейтингу The Global Competitiveness Index за 2016 рік

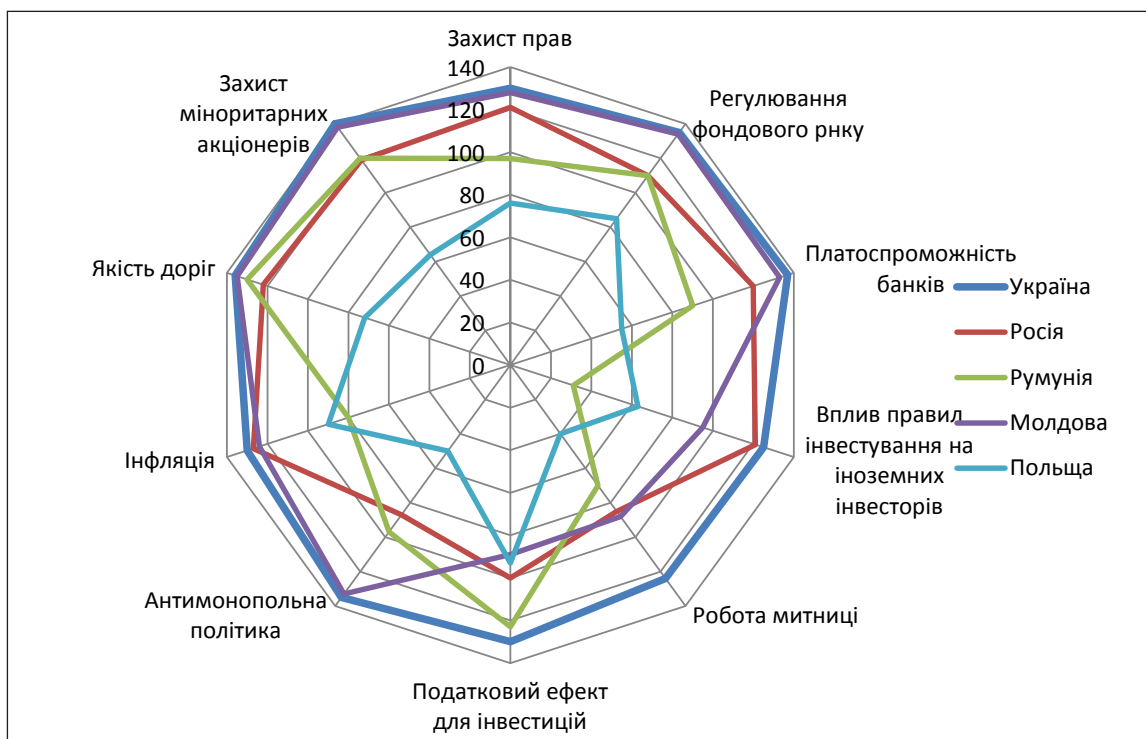

Рис. 2. Найгірші позиції України в рейтингу The Global Competitiveness Index за 2016 рік

Дослідники віднесли Україну до групи країн, яка переходить від першої стадії (factor driven – драйвером розвитку конкурентоспроможності є виробничі ресурси) до другої стадії (efficiency driven – ефективно розвивається економіка). Третя стадія – innovation driven, тобто розвиток за допомогою інновацій, – для України поки що недоступна.

Зобразимо на рис. 2 проблемні фактори України, які негативно відобразились на рейтингу конкурентоспроможності країни.

Згідно з дослідженнями найбільшими проблемами України є корупція і політична нестабільність. Також негативно відбиваються на конкурентоспроможності інфляція, урядова бюрократія і доступ до фінансування.

З 12 показників найслабшими, згідно з дослідженням, виявилися розвиток фінансових ринків (130 місце), розвиток інститутів (129 місце), макроекономічне оточення (128 місце) і ефективність товарних ринків (180 місце). При цьому Україна займає 33 позицію за рівнем

вищої освіти, 54 позицію за критерієм охорони здоров'я та початкової освіти, 47 позицію за обсягом ринку, 52 позицію за рівнем інновацій.

Більшість факторів, які тягнуть українську конкурентоспроможність вниз, стосується економічної ситуації в країні і методів регулювання роботи бізнесу.

Таблиця 1
Показники рейтингу The Global Competitiveness Index за 2015–2016 роки

Назва показника	2015 рік	2016 рік	Зміна
Технологічна готовність	86	85	-1
Розмір ринку	45	47	2
Розвиток фінансового ринку	121	130	9
Макроекономічне середовище	134	128	-6
Здоров'я та початкова освіта	45	54	9
Ефективність ринку праці	56	73	17
Ефективність продуктивних ринків	106	108	2
Вища освіта та тренінги	34	33	-1
Бізнес середовище	91	98	7
Інфраструктура	69	75	6
Інститути	130	129	-1
Інновації	54	52	-2

Згідно з табл. 1 протягом 2016 року 5 показників конкуренції України зросли, а 7 – знизились. Розглянемо критерії в динаміці та встановимо зв'язок із ситуацією всередині країни.

Показник розміру ринку зазнав зменшення на 2 пункти. Це обумовлюється військовими діями та втратою територій. За воєнний період Україна з 38 місця опинилася на 47.

Керівники компаній виділяють корупцію як найбільший проблемний фактор для ведення бізнесу. Для боротьби з корупцією в 2016 році розпочали роботу Національне антикорупційне бюро та Національне агентство із запобігання корупції. Також до найбільш проблемних факторів 2016 року відносять політичну нестабільність, інфляцію, неефективність державного апарату і доступ до фінансування.

Показник розвитку фінансового ринку знизився на 9 пунктів порівняно з минулим роком. Для визначення показника враховували доступність кредитування. В Україні отримати банківський кредит не просто через високі ставки.

Показник макроекономічного середовища піднявся на 6 позицій, що відбулося завдяки збалансованому бюджету. Завдяки співпраці України з МВФ вдалося істотно скоротити дефіцит сектору державного управління до 3,9% ВВП.

Показник охорони здоров'я та початкової освіти знизився на 9 пунктів, коли вища освіта залишається головною конкурентною перевагою України.

До традиційної конкурентної переваги України відносився показник ефективності ринку праці, який у 2016 році раптово знизився на 17 позицій. Експерти вважають, що оплата праці не відповідає її продуктивності. Цю тенденцію можна пояснити падінням реальної заробітної плати.

Шумків висловив думку про те, що чимало талановитих стартаперів переїхали до країн Європейського Союзу чи Америки через неможливість фінансувати власний бізнес в Україні.

Показник оцінки якості інфраструктури погіршився, що можна пояснити зниженням якості електропостачання, залізничного та повітряного транспорту. Варто відзначити підвищення оцінки портової інфраструктури.

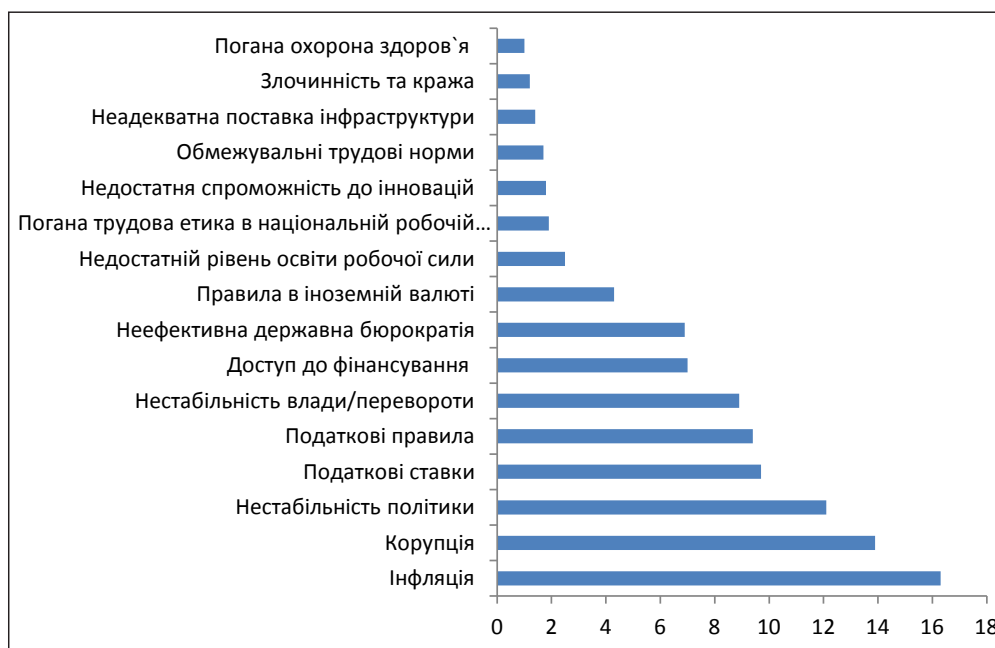

Рис. 3. Проблемні фактори для ведення бізнесу в Україні

Україна хоча і має вигідне географічне становище, однак не може повною мірою скористатися транзитними можливостями через погіршення економічних взаємин з Росією.

World Economic Forum провів опитування найбільш проблемних факторів для ведення бізнесу в своїй країні. Розглянемо проблемні фактори України (рис. 3).

Незважаючи на фактори, які заважають розвитку бізнесу та негативно впливають на конкурентоспроможність країни (рис. 3), Україна має всі можливості виходу на більш широкий ринок та конкуренції з успішними країнами. Для цього необхідно зробити акцент на конкурентних перевагах.

1) Одними з головних переваг України є вища освіта, якість викладання математики, наявність інженерних кадрів. Необхідно продовжувати удосконалювати рівень вищої освіти до міжнародних стандартів. Також варто створити сприятливі умови для молодих науковців, щоб вони не залишали країну.

2) Важливою перевагою є розвиток телекомунікацій. В Україні позитивну оцінку отримали доступ до Інтернету в школах та мобільне покриття.

3) Легкість відкриття бізнесу (кількість днів та необхідних процедур для відкриття бізнесу), що дає змогу вільно розвиватися новим підприємцям.

4) Транспортний зв'язок був однією з головних переваг України, однак через військові дії з Росією значення цього показника значно знизилось. Та все ж таки ми вважаємо, що країна має вигідне географічне положення, вихід до Чорного та Азовського моря, тобто має всі можливості для відновлення транспортної переваги. Для цього необхідно покращити стан доріг, реанімувати залізничний комплекс та судноплавний.

5) Серед можливих переваг слід назвати енергетичні ресурси шельфу, які можуть сприяти підвищенню енергетичної безпеки держави. Основу майбутньої конкурентоспроможності країни складають перспективні стратегічні переваги. Серед таких України має високотехнологічні галузі, визнані в усьому світі, а саме літако- і суднобудування, ракетно-космічну галузь.

6) Інновації. Україна має інноваційний потенціал та якісні наукові установи.

Ми пропонуємо такі заходи для покращення конкурентоспроможності України.

1) Покращити інститути, а саме провести судову реформу, яка б забезпечила її незалежність; вжити належних заходів для захисту прав власності та інтересів міноритарних акціонерів.

2) Послабити інфляцію, що забезпечить макроекономічну стабільність.

3) Спростити ведення бізнесу, а саме створити сприятливі умови для залучення прямих іноземних інвестицій, спростити правила митних процедур та вжити заходів для захисту конкуренції.

4) Відновити ефективність роботи фінансового ринку країни, а саме підвищити надійність

банків, привести до міжнародних стандартів регулювання обігу цінних паперів.

Висновки. Не варто забувати про те, що будь-який індекс є своєрідним маркером динаміки розвитку чи стагнації. Виділяють 3 групи країн згідно з рейтингом Global Competitiveness Index за три роки. Україна належить до другої групи. Сюди відносять країни зі стабільними показниками, де за три роки коливання відбувалися в діапазоні -1 до +1, тобто позитивні та негативні зміни балансували один з одним. Метою України мають стати значні позитивні зміни, за допомогою яких наша країна переміститься до першої групи активної позитивної динаміки, адже Україна має всі можливості та потенціал для цього.

Питання конкурентних переваг є відкритим та потребує подальшого дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
2. The Global Competitiveness Report 2015–2016. (2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2015-16.pdf.
3. ЛІГА Бізнесінформ. Информационное агентство [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.liga.net.
4. Паламарчук О.М. Міжнародна конкурентоспроможність України: оцінка проблем та шляхи покращення конкурентних позицій / О.М. Паламарчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecvu_2013_20\(1\)_24.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecvu_2013_20(1)_24.pdf).
5. Шевченко О.О. Моделі підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни: теоретико-методологічний аспект / О.О. Шевченко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3. – С. 25–28.

REFERENCES:

1. Porter M. Competitive strategy: Methods of analysis of industries and competitors / Per. from english. – М. : Alpina Business Buses, 2005. – 454 p.
2. The Global Competitiveness Report 2015–2016. (2016) [Electronic resource]. – Resource Access Mode : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2015-16.pdf.
3. LIGABusinessInform. Information agency [Electronic resource]. – Resource access mode : www.liga.net.
4. Palamarchuk O.M. International Competitiveness of Ukraine: Assessment of Problems and Ways to Improve Competitive Positions [Electronic Resource]. – Access mode : [file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecvu_2013_20\(1\)_24.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecvu_2013_20(1)_24.pdf).
5. Shevchenko O.O. Models of raising the international competitiveness of the country: theoretical and methodological aspect / O.O. Shevchenko // Economic Bulletin Donbass. – 2011. – No. 3. – P. 25–28.

Seisebaieva N.H.
*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department,
Zaporizhzhia National University*

Baran O.M.
*Student,
Zaporizhzhia National University*

COMPETITIVE ADVANTAGES OF UKRAINE

The article is devoted to the analysis of the competitiveness of Ukraine. The authors note that ensuring the competitiveness of the country is a priority for all countries of the world because it characterizes the country's status in international markets and defines its national security. In the article, the authors proposed their own definition of the competitiveness of the country. There are a number of tools that can be used to assess the competitiveness of countries. More attention is paid to an independent international organization that has developed and implemented a methodology for measuring the competitiveness of countries through expert assessment of the World Economic Forum (WEF). This index characterizes the competitiveness of the countries of the world, which are at different stages of development and compete in different groups of factors.

The Global Competitiveness Index for 2016–2017 is reviewed. Ukraine lost six positions in it, moving from 79th to 85th place. The leaders were Switzerland, Singapore, the USA, the Netherlands, Germany, Sweden, Great Britain, Japan, Hong Kong, and Finland, ranked 1-10 places respectively. In the basement of the rating are Congo, Venezuela, Liberia, Sierra Leone, Mozambique, Malawi, Burundi, Chal, Mauritania, Yemen.

In relation to the study, Ukraine was attributed to the group of countries, which moves from the first stage (factor driven – the driver of competitiveness development are productive resources) to the second stage (efficiency driven – effectively developing economy). The third stage – innovation driven, that is, development through innovation, is not yet available for Ukraine.

The authors identify a number of problems that negatively affect Ukraine's competitiveness, namely corruption and political instability, inflation, government bureaucracy and access to finance. Having analysed the place of Ukraine in the international rating, researchers consider it expedient to focus on the competitive advantages of the country, namely: higher education, telecommunications development, ease of opening a business, advantageous geographical position, and transport links. To the potential benefits of Ukraine, the authors referred energy resources of the shelf and innovation.

Proposed measures that will contribute to the development of Ukraine's competitiveness: to improve institutions; carry out judicial reform; take appropriate measures to protect property rights and interests of minority shareholders; weaken inflation; simplify doing business; create favourable conditions for the attraction of foreign direct investment; simplify rules of customs procedures; restore the efficiency of the financial market of the country.

Despite the factors that hinder business development and negatively affect the country's competitiveness in Ukraine, there are all opportunities to enter a wider market and compete with successful countries.